

Te Peretitenira'a No Porinetia farani

PIHA PUTURA'A PARAU 'API Mahana piti 8 nō tenuare 2019

Te mau Fa'aotira'a a te 'Āpo'ora'a a te mau Fa'aterehau

Fa'aotira'a no te fa'a'ohipara'a i te tahi mau fa'anahora'a rau i te pae no te tutera'a

Ua rave te 'Āpo'ora'a fa'aterehau i te tahi mau fa'aotira'a ia au i te fa'a'ohipara'a o te Ture Fenua i ni'a i te tahi mau fa'anahora'a tute no te matahiti 2019 tei fa'ari'ihia e te 'Āpo'ora'a nō Pōrīnetia farāni i te 6 no tītema i ma'iri a'e nei.

E fa'aotira'a ia no :

- te ha'amaura'a i te tārifā o te tute 'ōti'a fenua nō te mau horopātete tei hau te matahiti i te 15 i te fāito e 50 000 Fcfp : e ti'a ia i te ta'ata pa'ari e rātere ra i te fa'aō mai i roto i te fenua nei i te tauiha'a tei raea'e-roa-hia te fāito faufa'a i te 50 000 Fcfp mā te 'ore roa e 'aufau i te tute 'ōti'a fenua, 'inaha e 30 000 Fcfp ia i te mātāmua ra. E riro ia teie fa'anahora'a 'āpī i te fa'a'oi'oi i te hi'opo'ara'a ā te mau mūto'i 'ōti'a e te ha'avatara'a ia rātou no te ravera'a i te tahi atu mau 'ohipa, 'oia ihoā ra te 'arora'a i te ōra'a mai te rā'au ta'ero i te fenua nei ;
- te tāpura o te mau tauiha'a tāniuniura'a fenua e fāna'o nei i te ha'apaera'a tute no te ha'aponora'a mai i te fenua nei : e rāve'a te reira no te turu i teie tuha'a 'ohipa tāniuniura'a fenua i te fenua nei ;
- te fa'a'ōhiera'a i te mau fa'anahora'a no te tomora'a e te fa'aru'era'a tau poto o te mau faura'o manureva unuma, ua nu'uhia ia i te maorora'a 18 'āva'e.

Hōro'ara'a i te ti'ara'a 'āpī nā te mau ta'ata 'aufau tute

Ua fa'a'ite mai te Mono peretiteni i te 'āpo'ora'a fa'aterehau i te tahi mau ture Fenua e tauī māite i te mau ti'ara'a mana pāruru a te mau ta'ata 'aufau tute i mua i te mau tute tao'a poro'i.

Ua 'ōpuahia nā mua ia fa'a'ore i te Tōmite Hi'opo'a Tute tao'a poro'i o tei 'ore i tauturu i te mau ta'ata 'aufau tute mai tō na ha'amaura'ahia i te matahiti 1980. Oia ho'i, aita teie nei tōmite i ruruhia, e nā te reira e fa'a'ite aita o ia e tano nō te pāruru i te mau ti'ara'a mana a te mau ta'ata 'aufau tute mā'ohi.

Ua fa'a'ite ato'a mai te mono-Peretiteni i te tahi mau tauira'a e ha'apāpū i te ti'ara'a mana pāruru, nō te maita'i o te mau Mā'ohi.

Nā mua roa, mā te ha'amaui i te « Tia'ara'a mana 'ia Fa'aro'ohia mai » : e 30 mahana tā te ta'ata 'aufau tarāhu nō te ha'amāramarama mā te parau e aore rā mā te pāpa'i mai te peu e fa'auto'ahia o ia i muri mai i te hō'ē hi'opo'ara'a a te piha tute tao'a poro'i. I muri mai i teie tau e 30 mahana e ha'apāpūhia ai tā na utu'a.

Ua ani ato'a te mono-Peretiteni ia ha'amauhia te Fa'aarara'a e Tītau ia 'aufau i te tute, fa'anahora'a e tītau ia 'aufau i te tute e mono mai i te « fa'ahepora'a » i fa'a'ohipahia i teie nei. I teie nei, e ti'a i te mau ta'ata 'aufau tute, e te hō'ē fa'anahora'a 'ohie a'e, ia pāto'i i te tītaura'a ia 'aufau i fa'ataehia atu, e, e fāna'o i te tahi fa'ataimera'a nō te 'aufau.

E matara te tahi mau ti'ara'a mana a te mau ta'ata 'aufau tute ia fa'a'ohipahia te ture ESSOC (Te Fenua e rohi nō te hō'ē tōtaiete e ti'a ia ti'aturi) i te fenua Farāni :

- Te ti'ara'a mana ia hape, ia au i te tahi mau fa'ahepora'a, o te 'orerā'a ia e fa'a'ohipa i te tahi mau utu'a, mai te peu a tahi rā te ta'ata 'aufau tute a hape ai ;
- Te tia'ara'a mana ia hi'opo'a : e ti'a i te mau taiete ia ani i te Hau Fenua ia hi'opo'a ia rātou nō te ha'apāpū e tē fa'ature nei rātou i te fa'aturera'a.

E mā'itihia teie mau 'ōpuara'a parau, i ha'amanahia e te 'āpo'ora'a Fa'aterehau, nā te mau mero o te 'Āpo'ora'a rahi nō Pōrīnetia farāni i tā na rurura'a i mua atu.

Fa'atītī'aifarora'a i te PGA nō Tahaa e taurā'a i te PGA nō Punaauia

Ua ha'amauhia te Fa'anahaora'a rahi o te fa'anahora'a fenua (PGA) nō Tahaa i te matahiti 2005, e mea faufa'a ia fa'atītī'aifaro nō te pāhono i te mau tītaura'a a te hotura'a o te fenua e 'āpe'e nei i te hotura'a o Raiatea.

Ua ha'amata te mau tuatāpapara'a nō teie fa'atītī'aifarora'a i te ha'amatarā'a o te matahiti 2016 e nā te 'oire iho o Tahaa i ha'apa'o i te reira tauturuhia e te Piha Tōro'a Fa'anahora'a fenua. Tē 'ōpuā nei te PGA 'āpī i te hō'ē poritita 'oire 'ana'anatae e pāhono i te mau tītaura'a o te hotura'a o te 'ohipa fāri'ira'a rātere mā te pāhono i te mau hia'ai a te nuna'a nō te pae o te orara'a maita'i e te mau 'ohipa tumu, te fa'a'apura'a ihoā rā. Teie te mau 'ōpuara'a a te PGA :

- Te ha'apāpūra'a o te mau 'oire iti i roto i te mau 'oire tuha'a nā roto i te hō'ē fāito 'oire rahi a'e e te mau patura'a nō te tā'ato'ara'a maita'i a'e i roto i te mau tuha'a 'oire i roto i te ārea 'oire ;
- Te 'ōti'ara'a i te mau ārea 'oire i fāitohia i ni'a i te ti'ara'a a te 'oire ia 'ōpere i te pape te mau 'ōpuara'a ;
- Te pāpurura'a i te tahatai nā roto i te tāpurara'a ei ārea tumu nō te mau vāhi aita e ti'a ia patu ;
- Te tia'ara'a mana ia ho'o nā mua i te tahi nā te 'oire i ni'a i te tā'ato'ara'a o tō na fenua ia noa'a ia na ia ha'apu'e i te fenua nō tā na mau 'ōpuara'a i mua atu ;
- Te tahi mau fatura'a i ni'a i te rahira'a e 93 nō te fa'anahora'a i te mau purūmu i roto i te mau tuha'a 'oire, te mau 'ōpuara'a vāhi hunara'a ma'i, patura'a nō te tā'ato'ara'a, te pāpūra'a o te fatura'a fenua e tano nō te ti'a'au i te aratere pape a te 'oire.

Hau atu i teie mau parau, e vai ato'a rā i roto i teie nei PGA i te tahi mau 'ōpuara'a 'āpī mai :

- Te hō'ē 'ōpuara'a ia patu i te hō'ē vāhi 'aura'a i roto i te miti nō te ha'api'ira'a i te 'au nā te mau tamari'i o te fare ha'api'ira'a tuarua e o te fenua tā'ato'a ;
- Te hō'ē 'ōpuara'a ia patu i te tahi mau fare ha'ara'a nō te mau taiete o te motu i piha'i iho i te uāhu nō Tapuamu ;
- Te hō'ē 'ōpuara'a nō te fa'anaho i te hō'ē vāhi nō te mau 'ohipa fa'a'ana'anataera'a i roto i te miti nō te nuna'a.

Ua tauihia te PGA a Punaauia nō te ti'ara'a mana ia ho'o nā mua roa a te Hau Fenua, nō te ha'amāmāra'a i te mau fa'anahora'a ho'o atu-ho'o mai. I teie nei, aita e ti'ara'a mana fa'ahou tā te Hau fenua i ni'a i te mau nohora'a fatu 'āmui i roto i te mau fare tahua rau.

Fa'ati'ara'a ia pāpā'ihia te « Paremana'o e tāpurara'a o te poritita a te Hau nō te nohora'a i Pōrīnetia farāni » 2020 - 2030

Ua vauvau mai te fa'aterehau nō te nohora'a i tā na 'ōpuara'a ia pāpā'i i te « Paremana'o e tāpurara'a o te poritita a te Hau nō te nohora'a i Pōrīnetia farāni » 2020-2030.

E 'āpe'ehia teie nei pāpā'ira'a e te hō'ē tāpurara'a matahiti rau. E ravehia teie nei peremana'o i nā ono 'āva'e mātāmua ra'a rā nō teie matahiti e, e tūea e te mau 'ohipa a te SAGE e 'ōpuahia nei ia oti i teie nei matahiti 2019.

Te fā o te tāpurara'a e te tauto'ora'a i te hō'ē poritita a te Hau nō te nohora'a nō te tā'ato'ara'a o Pōrīnetia farāni nō te matahiti 2030 e, te vai ato'a rā te fāitora'a o te rahira'a e te maita'ira'a, te ferurira'a o te mau hina'aro ārea tau poto e te mau mauha'a tano nō tō na ha'amaura'a.

E hau atu i te hō'ē matahiti teie nei 'ohipa pāpā'ira'a mā te tāu'a pāpū i te mau hiana'aro a te mau ta'amotu e te mau 'oire. Ua 'ōpua-ato'a-hia te ha'amaura'a i te tahi Tōmiete arata'i (COPIL) e te tahi tōmite mata'i (COTECH). Nā teie mau tōmite e ha'amana i te tārena, te mau 'ohipa i ravehia e te parau hōpe'a hou tō na vauvaura'a i mua i te 'Āpo'ora'a Fa'aterehau, tō na hi'opo'ara'a i mua i te Fare Rau Maire e i muri mai, i te 'āpo'ora'a rahi nō Pōrīnetia farāni.

Fa'anahora'a no te poro'ira'a mai i te 'oura e te fa'aturera'a no te ea

Ua vauvau mai te fa'aterehau no te orara'a hau i te mau fa'anahora'a i te pae no te poro'ira'a 'oura e te fa'atura'a ea. Ia au i te parau no te fa'ahotura'a i te 'ohipa fa'a'amura'a i'a, 'oia ihoā ra te 'oura, ua tu'u te fa'aterera'a hau no te Fenua i te faufa'a moni e te feiā anoparau e rave matahiti i te maoro no te turura'a i taua tuha'a ravera'a 'ohipa e te feiā e rohi nei i reira.

'Aita roa e ma'i i topahia i ni'a i teie mau 'oura tā tātou, 'inaha ua nu'u noa te mau fa'aturera'a ea no te araira'a i te ōra'a mai o te mau manumanu hōpoi ma'i ia 'ore ia tupu te ma'i.

No reira, ua ravehia te tahi fa'aotira'a hau i te 'āva'e tetepa 2017 no te ha'amarara'a i te fāito pānurura'a ea e te mau fa'anahora'a no te poro'ira'a e te ha'aponora'a mai i te 'oura mai te mau fenua no te ara o tei 'ore i ro'ohia i te ma'i. Ua tūea noa te fa'aturera'a e

fa'a'ohipahia nei i Pōrīnetia farāni i tō te fenua 'Auterāria e te fenua Aotearoa ia au i te parau no te mau i'a pa'a pa'ari.

Teie nei ra, 'aita e ha'apāpūra'a e 'ore ihoā teie mau ma'i e tae mai io tātou, te vai ra te mau ma'i aore ā i 'itehia a'e nei e 'aita ia i fa'ahitihia i roto i te mau fa'aturera'a e vai nei.

No te tāpe'a-noa-ra'a mai i tō na ti'ara'a 'ei fenua raea'e-'ore-hia i te ma'i i ni'a i te 'oura, te fa'aoti nei te haufenua, i te 'ōpani roa i te poro'ira'a e te ha'aponora'a mai o te 'oura nō rāpae mai i te fenua, 'ei 'oura ota ihoā ra.

Tāpura faufa'a 2019 no te 'āfata autaea'era'a turuuta'a no Pōrīnetia farāni (RSPF)

Ua fa'ari'i te 'Āpo'ora'a fa'aterehau i te tāpura faufa'a 2019 no te 'āfata autaea'era'a turuuta'a no Pōrīnetia farāni (RSPF) e te mau fa'aotira'a rahi no te 'aufaura'a i te reira mau ha'amāu'ara'a.

Ua ruru te tōmite no te 'āfata autaea'era'a (RSPF) i te 17 no tītema i ma'iri iho nei e ua fa'ari'i i tā na tāpura faufa'a no te matahiti 2019, e te mau fa'aotira'a rahi no te 'aufaura'a i te mau parau fa'aaura'a e te fare ma'i rahi nō Pōrīnetia farāni (CHPF), e te mau fare ma'i unuma, e te tahi atu mau pū utuutura'a ma'i, e te feiā tōro'a utuutu ma'i unuma teretere e tae noa atu e te mau ha'amāu'ara'a no te mau tuha'a 'ohipa utuutura'a ma'i ato'a i te matahiti 2019.

Te 'itehia ra i ni'a te tāpura faufa'a no te matahiti 2019, tei fa'ari'ihia e te tōmite 'āfata autaea'era'a RSPF, i te tahi tino moni toe i te fāito e 2 mirioni Fcfp, 'oia ho'i :

- 'ei tao'a rau, e 28,548 mīria Fcfp ;
- 'ei uta'a, e 28,546 mīria Fcfp.

Nā te 'āfata moni 'ohipa e te 'āfata araira'a veve (FELP) te reira e amo – te tute no te amora'a i te tuha'a autaea'era'a e 26,9 mīria Fcfp (ua mara'a i te fāito 5,20% ia au i te tāpura faufa'a no te matahiti 2018), e te tauturu ā te Hau farāni (1,432 mīria Fcfp) e te tuha'a moni ā te Fenua (200 mirioni Fcfp).

I te pae no te ha'amāu'ara'a, ua mara'a ia te reira i roto i te tāpura faufa'a matahiti 2019 i te fāito +5,20%, 'inaha ua fa'aōhia mai te CAE (fa'aaura'a fa'aōra'a i te 'ohipa) i roto i te 'āfata autaea'era'a, e te mara'ara'a o te mau ha'amāu'ara'a no te turu i te mau fare huma rau. Tei ni'a te fāito o te tāpura faufa'a mitohia i te hope'a matahiti 2019 i te 1,757 mīria Fcfp.

Ia au i te mau hi'opo'ara'a i ravehia i ni'a i te tāpura faufa'a no te matahiti 2019 o te mau 'āfata turuuta'a mea ti'a ia tāmāu-noa-hia te 'ohipa i ravehia mai te matahiti 2010 mai , ia fa'anahohia te mau rāve'a fa'atanotanora'a, no te tāpe'a maita'i i te fāito o te mau tārifā e te porī uta'a mā te fa'atura i tei fa'ata'ahia i roto i te tāpura 'ohipa arata'ira'a ea.

-0-0-0-0-0-